

І. Г. ШОВКОПЛЯС
(Київ)

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

Хоч археологічні матеріали Тернопільського обласного історико-краєзнавчого музею в основному складаються з окремих випадкових знахідок та кількох невеликих комплексів із розкопок, які провадилися на території Тернопільської області, проте вони дають можливість скласти загальне уявлення про стародавню історію її населення.

Зважаючи на те, що згадані матеріали можуть зацікавити тих, хто вивчає історію цих територій, вважаємо потрібним подати їх за епохами і періодами із вказівкою на місця їх знаходжень.

Пізній палеоліт. Матеріали цієї епохи складаються з кількох десятків закінчених знарядь та відходів виробництва з кременю (різці, скребачки, ножовидні пластини, відщепи, нуклеуси, куски кременю із слідами початкової обробки). Кремень темний, патинізований майже до білого кольору. Причиною цього в значній мірі було те, що предмети довго лежали на денній поверхні, де й були знайдені.

Основні місця знаходження: м. Зборів, Золочів, Заліщики, с. Івано-Золоте, Заліщицького району, та ряд інших місць.

У зв'язку з матеріалами пізнього палеоліту являють інтерес і знахідки залишків пізньольдовикової фауни. Кістки мамонта виявлені у м. Тернополі (Загребеллі), у с. Кривках, Микулинецького району, у с. Лошневі, Струсівського району, та у м. Заліщиках. Кістки носорога були знайдені в м. Тернополі (Загребеллі) і в с. Чернихові, Великоглибочецького району.

Неоліт. Як і в першому випадку, матеріали цієї епохи складаються з виробів та відходів виробництва з кременю із загальною кількістю близько 470 предметів. Це — численні кінцеві, округлі скребачки різних розмірів, великі ножовидні пластини із слідами їх використання, кремінні пилки, пластинки, відщепи, нуклеуси та кремінна галька із слідами початкової обробки. Кремень — темний, майже чорний, слідів патини не виявлено. Знахідки справляють враження виробів доби розвиненого неоліту.

Основні місця знаходження: м. Тернопіль (Загребелля), Зборів (Крем'яна Гора), Теребовля, с. Могильниці, Буданівського району.

Трипільська культура. Особливий інтерес і значення являє комплекс матеріалів із розкопок у с. Кудринцях, Мельнице-Подільського району, проведених у 1930 р. Цей матеріал складається з керамічних виробів із поліхромним розписом (покришки, горщики, невеликі мисочки і велика кількість уламків посуду). На одній з посудин під вінцями є добре помітний відбиток тканини досить грубої в'язаної роботи.

Зберігається тут і значна кількість окремих знахідок із різних пунктів території області, а саме: риболовні грузила із с. Кошилівців, Товстенського району, уламки орнаментованої кераміки з печери Вертеба с. Більче-Золото, Борщівського району, пряслиця з с. Почап, Золочівського району, Львівської області, глиняні жіночі статуетки та фігурки свійських тварин (вівці, бика) з с. Калагарівки, Гримайлівського району, та уламки кераміки з монохромним розписом з с. Городка, Заліщицького району.

Поховання в кам'яних ящиках. У музеї зберігаються матеріали із розкопок С. Сроковського у с. Застав'є, Великоборківського району, в 1912 р.¹, під час проведення яких виявлено парне поховання із скорченими кістяками. Всі речі з цього поховання були в свій час сфотографовані, і це дає можливість познайомитися з повним комплексом знахідок, частина яких загинула під час тимчасової фашистської окупації. Залишилися дві крем'яні сокирки невеликих розмірів із розширеною прошліфованою робочою частиною, чотири фрагменти посуду та відламки людських черепів. Посуд виготовлений з темної, майже чорної глини, поверхня його частково вигладжена. На верхній частині горщиків (на вінцях і плічках) є орнамент у вигляді луски риби, згрупованої трикутниками, зверненими вершинами донизу. Між цими трикутниками розміщені смуги з паралельних заглиблених прямих ліній, що спускаються на опуклу частину посудин. У заглиблених орнаменту збереглися залишки білої фарби. Горщики мали на плічках невеликі випуклі вушка. Найближчою аналогією цій знахідці є поховання в кам'яному ящику в с. Великій Слобідці (кол. с. Велика Мукша), Кам'янець-Подільського району, відкрите в 1926 р.²

Скіфські часи. Цей період представлений двома бронзовими дзеркалами, бронзовими вістрями на стріли та старовинними монетами, що також знаходяться в музеї. Дзеркала були знайдені в с. Сапогові, Борщівського району, та в с. Городку, Заліщицького району. Бронзові вістря на стріли виявлені у містах Золочеві і Заліщиках та в с. Буданівці, Заложцівського району. Старовинні монети знайдені в ряді пунктів області. Найцікавішою з них є грецька монета з м. Синопи (Мала Азія), що датується IV ст. до н. е.

Культура полів поховань. Матеріали цієї доби складаються з невеликого комплексу добре вигладженої сіроглиняної кераміки, серед якої є цілі посудини (горщики та миски), виявлені в розкопках Т. Сулімірського в с. Грицівцях, Збаразького району. Окремі знахідки пам'яток цієї доби (кераміка та фібули) знайдені в містах Теревовлі і Заліщиках та с. Дорофіївці, Підволочиського району.

До цієї доби належать знайдені в м. Тернополі срібні римські монети часів імператора Траяна.

Епоха Київської Русі. До цієї епохи належать залізні сільськогосподарські знаряддя із м. Теревовлі, бронзові хрести-енколпії з с. Вербави, Бережанського району, та міст Збаража і Заліщиків, скляні браслети із с. Зеленчі, Теревовлянського району, з с. Чернихова, Великоглибочецького району, та срібні шийні гривни, які були знайдені під час земляних робіт під стінами старовинного замка в м. Збаражі.

¹ В. Гребняк, Нові археологічні нахідки на території Східної Галичини, Зап. Наук. т-ва ім. Шевченка, Л., 1915, т. СХХ, стор. 7—8.

² І. О. Сецінський, Матеріали до археології західного Поділля, Зап. ВУАК, т. I, К., 1930, стор. 25—29.